ئایا ئازادی و کراوەیی ئافرەت دەرگایەکە
بۆ لادان و شێوانی خووڕەوشت ..؟

هەورامان علی تۆفیق
Berzi-san@web.de

گرفت و ترس لە داهێنانە ترسناک و خێراکانی سەردەمەوە یان لە گرژی و ئاڵۆزی بارو دۆخ و نائارامیەوەیە . بەڵکو کەسایەتیەکان چ ئافرەت بن یان پیاو لە زۆری ئەو بیرو ڕاو لێکۆلینەوە جیاوازو خێرایانەی کە دوابەدوای یەک , یەکتر دەسڕنەوە بەبێ ئەوەی مرۆڤ بتوانێ چاک لەخراپ جیابکاتەوە و باشەو چاکە لە خراپ و گەندەڵ لێک بکاتەوە . ئەمەش زیاتر لەو کۆمەلگایانەدا کاریگەری دەبێ کە کۆمەلگایەتی نەخوێندەوار یان ئەو کۆمەلگایانەی کە پرەنسیپ و داب و نەریتە کۆنەکان تائێستا کاریگەری تەواویان هەیە .

کەواتە بنەما سەرەکیەکانی هەرکۆمەلگایەک کە دەتوانرێ ئایندەیکی گەش و ڕوناکی بۆ دیاربکرێ لەو ڕووانەگەیەوە ڕێچکە دەگرێ کە ئاستی پەروەردەو فێرکردن لە بەرزترین ئاستەکانیدا بێت بەلام بەشێویەک کە بنەما مرۆڤایەتیەکان پابەند بکات و یەکسانی نێوان ئافرەت و پیاو پارێزراو بێت . پەیوەندیە ڕۆحیەکان و باوەڕ بەیەکتربوون فاکتەرێکی تری گرنگە بۆ پێکەوە ژیان . چونکە جیاوازی ئەو شێوە ئازادیە لە ژیانی ئێستاماندا زۆر لەو شێوە ژیانەی کە لە زەمەنی باوک سالاری یان پیاو سالاری دا ئافرەت ژیانی بەسەر بردووە , ئەمەو چەندین نەوە لە ژێر باری ئەم شێوە سیستەم و زۆرداریەدا ژیاوە چ ئافرەت یان منداڵ لەو ئازادیە بێبەش بوون . لەهەمان کات لەگەڵ بوونی ئەو زۆرداریەی باوکان بە بیرو فکرو تێڕوانینانەی خۆیان لەو سەردەمانەدا بڕوایان ئەوا بووە کە پاراستنی نامووس و شەرەفیان لەم ڕێگایەوە بۆ مسۆگەربووە , ئەو ئافرەتە لەو گۆمەلگایەدا کە ئازادی و کراوەیی و زانستی بەلاوە لادانە لە خووڕەوشت و خراپی و جۆرەها ناو ناتۆرەی دی کە تا ئەمرۆش ئەم گرفتە لامان ماوە زۆر لەپیاوان بەتەنها ببینینی ئافرەتێک لەگەڵ پیاوێکی دی تەنها بۆ گفتوگۆیەکی ئاسایی بەهەزارەها ناو ناتۆرە دەنرێتە پاڵ ئەو ئافرەتە . ئەوەش نیشانەی نەخۆشی ئەو کەسە ئەگەر دەرونی بێت یان دووربوونی لەئافرەت بەهۆیی ئەو کۆت و بەندە کوردەواریانەی کە هەن بۆ تێکەڵ نەبوونی ئەو ڕەگەزە مەرج نیە ئەو تێگەڵ بوونە بەوە بەراورد بکرێ تەنها لایەنی جنس بێت , چونکە زۆر لەو بیرو فکرانە لەوە زیاتر هیچ لە مانای ئافرەت نەگەیشتوون .

ئازادی چ لەفکرو بیرو بۆچوون و شێوازی ڕەفتارو و برەنسیپە بنەڕەتیەکانی ئەم ژیانە لە وولاتێک بۆ وولاتێک و کۆمەلگایەک بۆ کۆمەلگایەکی تر جیاوازی هەیە سەرەڕای ئەوەی یاساکانی مافی مرۆڤ و ئەو ڕێکخراو لایەنە بەرپرسانەی کە هەوڵی بەرقەراربوونی ئازادی و یەکسانی نێوان مرۆڤەکان بەهەردوو ڕەگەزەوە سەرەڕای یاساکانی نەوەیەکگرتووەکان و ئەو ڕاسپاردانەی لەم بارەیەوە هەن و ئەو داکۆکی کردننانەی دەکرێن لەپاراستنی مافەکانی ئافرەتان . بەشێوەیەکی گشتی ئەو بەراوردەی کە ئەمرۆ لەنێوان دوو کۆمەلگا دابکرێت ئەویش کۆمەلگای ڕۆژئاو و کۆمەلگای ڕۆژهەلات . ئەو یاسایانەی کە لەم دوو لایەنەوە بەدی دەکرێت زۆر جیاوازی هەیە لەلایەک بوونی ئازادیەکی یەکجار زۆر کە لادان و شێواندنی شیرازەی پێکەوەژیان و پەیوەندیە بنەڕەتیەکانی نێوان ئەم دوو ڕەگەزەی پچڕاندووە واتە لەگەڵ بوونی یەکسانی و هەموو مافەکانی ئافرەت و بەوشێوە بەرفراوانیەی کە هەمیشە یاسای ئەم دەووڵەتانە پشتی ئافرەت دەگرن و پلەی ئافرەت و منداڵ لەپێش پیاوەوەن . لەگەڵ ئەوەش دا دەست درێژی بۆ سەر ئافرەتان هەر بەردەوامەو بوونی هەیە بەلام بەڕێژەیەکی کەم , کەواتە ئافرەتێک لە وولاتانی ڕۆژئاوا هەموو دەرگایەتی خوێندن و فێرکاری بۆ کراوەیە پەیوەندیەکانی لەگەڵ ڕەگەزی پیاو سنوردارنیە تەنها لەو

کاتانەی کە بەویستی خۆیی سنوریان بۆ دابنێت , واتە ئەو ئافرەتە دەتوانێ ڕێچکەی ژیانی خۆیی بەو شێوەیی کە خۆیی دەیەوێ دایبنێ , بوونی هەموو ئەو زانست و تەکنەلۆژیاو پێشکەتن و ئاسانکاریانەی لەم دوونیایەدا هەیە لەگەڵ ئەوەی کە هۆکارێکن بۆ ووشیاربوونی مرۆڤ و فێربوونی زانست و زانیاری و ڕۆشنبیربوونی لەهەمان کات دا ئەم زانست و پێشکەوتنە تەکنەلۆژیایە هۆکارێکە بۆ لادان وخراپەو دەست درێژی کردنە سەر یەکتر و ئەو ئازادیەی کە ئازادی بدات بەوەی کە پیاو لەگەڵ پیاو جووت بوونی ڕێگای پێبدرێت و لەهەندێ دەووڵەت مارەبڕینی مەرفی لەنێوانیاندا هەبێت یان ئافرەت لەگەڵ ئافرەت کە ئەمڕۆ مەسەلەیەکی بەربڵاوەو لەپەرەسەندنداپە و لەهەمان کات لەش فرۆشی ئافرەت وەک پێشەیەک ڕەفتاری لەگەڵ دەکرێت واتە وەک هەموو ئەو کارەپێشەییانەی تر مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت دەناسرێت و بەئازادی کاری پێدەکرێت و ڕاگەیاندنەکانیش دەوری هەرە گرنگ و بەرچاویان لەم مەسەلەیەدا هەیە و بەم هۆیەشەوە بە ملیۆنەها دۆلار لەم ڕێگایەدا سەرفدەکرێت و قازانجی لێدەکرێت و ئەوەی کە زەرەرمەندبێت و سووکایەتی پێبکرێت ئافرەتە . ئەمە وەک لایەنی فەرمی و یاسا , کە کۆمەڵگاش خاوەن یاسا و ڕێسایی خۆیەتی مەرج نیە ئەوەی یاسای دەوڵەت بێت کۆمەڵگا یەک بەیەک ووشەکانی پەیڕەووی دەکات بەهەزارەها یاسا و ڕێسامان هەن نەک پەیڕەویان ناکەین بەڵکو ئاگاشمان لێیان نیە . کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوا بەپشت ئەستووری ئەو یاسایانەوە ڕێچکەیەکی تایبەت بەخۆیان دروست کردووە بەجۆرێک لەگەل یاساکاندا ئاوێتەوە بوون و لێک جیابوونەوەیان ناکرێت , ئەمەش بەدرێژای چەندین سەدە دوای گۆڕینی جۆرەها قۆناغ و تێپەربوون بەزۆر کۆسپ و تەگەرەو گرفت دا چونکە ئەمەش بەو ئاسانیە نەهاتووەتە دی , واتە ئەوەی ئەمڕۆ دەیبینین لەشەو ڕۆژێک دا دروست نەبووە . کۆمەڵگایەک ئازادی و کراوەی بەلایەوە سادەترین شێوازی پەیرەوکردنی ئەم ژیانەی بێت , بەڵام کۆمەڵگای ئێمە بەپێچەوانەوە لەگەڵ هەموو ئەو مێژوو ڕاستیە بەچاوانەی کە نەک لەڕوانگەی کۆمەڵگاکەی خۆمانەوە دیومانە بەڵکو لە سەرجەم کۆمەڵگاکانی تری ئەم دوونیایە لەپێش چاومانن و ئەوەی ئەوان بەچەندین ساڵ پێیگەیشتوون ئێمە دەتوانین بەسود وەرگرتن لە تاقیکردنەوەکانی ئەوان و وەرگرتنی لایەنی باش و بەسوود بۆ بەرەوپێشەوە بردنی کۆمەڵگاکەمان سوودی لێوەرگرین ..

وەک ووتم ئازادی لای ئێمە مانایەکی ترو چێژێکی تری هەیە لەڕوانگەیەکی ترەوە لە ووشەی ئازادی و یەکسانی دەڕوانین , لەگەڵ ئەو یاسا و ڕێسایانەی کە لەگەڵ ئەم ڕۆژگارەی ژیاندا ناگونجێن و دەبنە ڕێگر لەبەردەم زۆر لە پرەنسیپە ئازدیانەی کە داوایان دەکەین و هەمیشە پەردەیەک لەنێوان ئافرەت و پیاودا دروست دەکەن و هەرکات ئافرەت ویستی هەناسەیەکی ئازادی هەڵمژێ سەدان شمشێری چەرگ بڕ لەکیفەکانیانەوە دێنەدروو ملی ئەو ئافرەتە دەپەڕێنن , ئەو شمشێرانەش مەرج نیە سەر لەلاشە جیابکەنەوە بەڵام دڵ بریدار دەکەن و ناموس لەکەدار , بەوشێوەی کە پەڵەیەک لەنێوچەوانی ئەو ئافرەتە دەدرێ تەنها بەوەی کەسێکە کراوەیە و دەیەوێ ئازاد بێت دەیەوێ بیرو ڕاو بۆچوونەکانی وەرگیرێن , دەیەوێ یەکسانی هەبێت و تەبایی بەرقەراربێت ڕێزوو ئیحترام و بەچاوی گەورەیی یەوە سەیربکرێت , غەدرو دەست درێژی نەکرێتە سەر و بەئازادی هاوسەرو ئەوەی کە خۆیی خۆشی دەوێ هەڵی بژاردووە پێی بگات بەڵام سزای کوشتن و خۆسووتاندن لای ئافرەتی ئێمە باوێکە بەمەبەستی خۆدەربازکردن لەم ژیانە ئەوەش تەنها ڕێگا چارە نیە بۆ چارەسەرکردنی گرفتەکان و پێویستە بەشێوەیەکی سەردەمیانە لەو مەسەلانە بڕوانرێت و هۆکارەکانیان بزانرێت و لێکۆڵینەوەی زانستی و پزیشکیان لەسەربکرێت و ڕێگا چارەی پێویست بۆ بن برکردنی ئەم شێوە دیاردانە دابنرێت و ووشیارکردنەوە وبەگاهێنانەوەی ئافرەتان لەوەی کە رشێگا چارەی دی هەن و کەسانێک هەن ئەو گرفتانەیان بێ ترس بۆ چارەسەر دەکەن تا ئەو کۆمەڵگا بەوشێوەیە پەروەردەبکرێت دیاردەی لەم چەشنە دووبارە نەبێتەوە چونکە کۆمەڵگا خۆیی بەرپرسە لەدروست کردنیان و خولقاندنی ئەو شێوە گرفتانەوەو دەبێ ئەمەش بەشۆڕشێکی ڕۆشنبیری چارەسەربکرێت .

کەواتە لادان زانیمان لەو وولاتانەی جیاوازن لە شێوە ژیانی ئێمە زانست و پێشکەوتن و تەکنەلۆژیاکەیانە دەرگایەکی بۆ کردوونەتەوە کە بەرەو لادانیان بەرێت و هەندێ جاریش ئەوە بەبڕوای ئەوان لادان نیە . چونکە داب و نەریتی ئەوان لەسەر ئەو شێوازە پێکەوە ژیانە دروست بووە , لەگەڵ ئەوەشدا زۆرجار ڕووداوی دڵتەزێن دروست دەبن و هەمیشە هەواڵی ئەوە دەبستین ئەو کچە فڕێنراو دەست درێژی سیکسی کراوەتە سەرو دواتریش کوژاوە , یان دوای ماوەیەک دەدۆزرێتەوە , ئەم شێوە سیناریۆیانە هەمیشە دووبارە دەبنەوە .

لە کۆمەڵگای ئێمەدا کێ بەرپرسە لەلادانی ئەگەر ئافرەت بێت یان پیاو چونکە ئەنجام دانی کارێک بەپێچەوانەی یاسا و داب و نەریت ئەوە بۆخۆیی لادانە و هەر لادانێکیش لەهەر لایەکەوە بێت ئەوە کاریگەری بۆ سەرلاکەی دی دەبێت . ئەگەر پیاو لادەربێت بێگومان سەرەنجامی لادانەکی ئافرەت زەرەرمەند دبێت یان بەپێچەوانەوە .

چین ئەوانەی دەبنە هۆکارێک بۆ لادان .. خوێندنگا یان ماڵ و دەوروبەر یان شوێنی کار و یان لەدەرگای ڕاگەیاندن و پێشکەوتنە تەکنەلۆژیەکان و ئەو زانست و یاسایانەی کە پشت گیری لەئافرەت دەکەن ..؟

زۆر کات ئەو لادانە بوونی نیە واتە ئەو ئافرەتە تەنها بەقسەو قسەڵۆکی کەسانی نەفام و نەخۆش و دڵڕەق دەبنە هۆیەک کە گرفتی کۆمەڵایەتی بۆ ئەو ئافرەتە دروست دبێت .

سادەیی ئافرەت و باوەڕکردن بەپیاو لە زۆر کاتدا بەبێ ئەوەی لەنیەت و خواستی پاکی ئەو پیاوە بەتەواوی شارەزابێت , ئەوەش ئەوە دەگەیەنێ دڵ پاکی و خۆشەویستی و باوەڕپێکردن لای ئافرەتان زۆر بەرێژەیەکی زیاترو بەرچاوتر بەدیار دەکەوێ لەوەی لای پیاو .

گرفت و کێشەکانی نێو ماڵ واتە زوڵم زۆری خێزان بەهەموو لایەکەوە کە کاریگەری ڕاستەوخۆیی دەبێ لەوەی کە لادان دروست بکات ئەگەر بەنەشارەزایی بێت یان بەویستی ئەو کەسەبێت . واتە ڕەفتارو چۆنیەتی مامەڵە کردن لەگەڵ کچان و جیاوازی نەکردن لەنێوان کوڕەکاندا و بەیەک چاو سەیرکردن و بڕواو متمانە پێیان و ڕێگادان بەوەی کە بەرپرسیاریەت وەرگرتن لەزۆر کاردا وەک کوڕێک تا بتوانێ لە ئاستەنگ و گرفت دا پشت بەخۆیی ببەستێ و بتوانێ لایەنی باشە و خراپە لێک جوودا بکاتەوە و دۆست و دوژمنی خۆیی بناسێ .

هاوڕێیەتی لەنێوان کوڕان کچان پێویستە پەرەیی پێبدرێت و بنەمایەکی پاک و ڕاست و دروستی بۆ دابنرێت و پەیوەندیەکی پراکتیکیانە دروست بکرێت لەسەر بنەمای ڕێزگرتن و پێکەوە کارکردن .

بڕوا بەخۆبوونی ئافرەتی کورد و نەترسان لە دەمی کۆمەڵگا واتە ئەوانەی پێچەوانەی ئازادین ئەوانەی دژ بە پێشکەوتن و گۆڕانکاریەکانی کۆمەڵگان ئەوانەی هەمیشە سیستەم و یاساکانی هەزارەها ساڵ لەمەو پێش پەیرەودەکەن و بڕوان بەگۆڕانکاری نیە .

هەوڵدان بۆ چارەسەرکردنی گرفتەکان و تواندنەوەی هەموو ئەو بەربەست و کۆسپانەی دێنە ڕێگا بەهاوکاری پیاو تا دەرگای ڕۆشنبیری و کراوەیی ئافرەت لە فکرو بیری لادان و بەدڕەوشتی و خراپەکاری و ناو ناتۆرەلێنان دابخرێت و دەرگای پێکەوە ژیان بێ جیاوازی و ئاوێتەبوون لە کۆمەڵگایەکدا کەگرفتەکان لەم شێوازەی ئێستاماندا بێنەدەرو ئافرەتیش لەو کۆت زنجیرو زیندانە دەربێت و شان بەشانی ئەوانی ئەمڕۆ لەمەیدان دا خەبات دەکەن و بێ وچان لەهەوڵی ئازادی و دەرکەوتنی ئافرەتاندا خزمەت دەکەن و پێویستە دەست خۆشیان لێبکرێت و هانبدرێن تا ئەوانە ببنە بنەمایەک بۆ نەوەکانی داهاتوو تا کۆمەڵگا یەکی یەکسان و ئاوێتە بووە دروست ببێ .